

GMINNY
PROGRAM WSPIERANIA RODZINY
NA LATA 2015-2018

WPROWADZENIE

Prawem każdego człowieka jest wychowywanie się w rodzinie naturalnej, która stanowi podstawową komórkę społeczną. W sytuacji gdy rodzice nie wypełniają w sposób właściwy swoich funkcji konieczne jest udzielenie im stosownego wsparcia instytucjonalnego. W szczególności wsparcie takie powinno polegać na: diagnozie sytuacji rodziny i jej najbliższego środowiska, analizie przyczyn pojawiających się kryzysów oraz monitorowanie sytuacji rodzin zagrożonych ich wystąpieniem, rozwijanie umiejętności opiekuńczo- wychowawczych rodziców, podniesienie świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji społecznej. Działania takie mieszczą się w zakresie szeroko rozumianej pomocy społecznej, której celem jest umacnianie poczucia bezpieczeństwa socjalnego osób i rodzin oraz udzielanie im pomocy w trudnej sytuacji życiowej, której nie są w stanie przezwyciężyć przy wykorzystaniu własnych środków, możliwości i uprawnień. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 332 z późn. zm.) wpisuje się w tak rozumianą pomoc społeczną oraz politykę prorodzinną.

Ustawa, o której mowa wyżej nałożyła na gminy obowiązek opracowania i realizacji 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny. Niniejszy dokument wychodzi naprzeciw tym ustawowym wymogom, jednocześnie celem jego twórców jest dokonanie analizy sytuacji rodzin przeżywających trudności opiekuńczo - wychowawcze oraz zaproponowanie długofalowych rozwiązań, które pozwolą tym rodzinom odzyskać poczucie własnej sprawczości i powrócić do prawidłowego wykonywania zadań i funkcji wynikających z jej istoty, a przede wszystkim pozwolą zatrzymać dziecko w jego rodzinie naturalnej lub umożliwią powrót do niej, w razie czasowego umieszczenia w pieczy zastępczej.

Kształtując system wspierania rodziny ustawodawca zastrzegł, że wsparcie instytucjonalne ma charakter pomocniczy i odbywa się za zgodą rodziny i przy jej aktywnym udziale, i ma przede wszystkim uwzględnić własne zasoby rodziny (art. 8 ust. 1 i 3 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

Idąc za tymi wskazaniem niniejszy dokument proponuje zastosowanie innowacyjnych, kompleksowych rozwiązań, na rzecz wsparcia rodziny zmagającej się z trudnościami opiekuńczo- wychowawczymi.

I. PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU

Podstawę prawną Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2015-2018 stanowią przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 332 z późn. zm.) - dalej jako ustawa o wspieraniu, w szczególności art. 176 pkt 1 cytowanej ustawy, nakładający na gminę obowiązek opracowania i realizacji gminnych programów wspierania rodziny.

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2015-2018 znajduje swoje umocowanie także w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.) wskazujących, że do zadań własnych gminy należy tworzenie i realizacja programów osłonowych oraz przepisach ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.) zobowiązujących gminę do tworzenia gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, do którego to systemu zaliczyć należy prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w szczególności poprzez działania

edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą domową.

Gminny Program Wspierania Rodziny jest także spójny z aktami prawa miejscowego, tzn.:

1) Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Mielca na lata 2014 -2021 (przyjętą uchwałą nr XLIII/379/2014 Rady Miejskiej w Mielcu z dn. 29 września 2014 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Mielca na lata 2014 -2021), która jako jeden z celów wskazuje: "Wsparcie rodziny w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczych, szczególnie w rodzinach dysfunkcyjnych: wielodzietnych i niepełnych wymagających pomocy w rozwiązywaniu trudności rzutujących na rozwój dzieci i młodzieży."

2) Gminnym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2011-2015 przyjętym uchwałą nr VI/39/2011 z Rady Miejskiej w Mielcu z dnia 17 lutego 2011 r. i zmienionym uchwałą nr XIX/153/2012 Rady Miejskiej w Mielcu z dnia 29 marca 2012 r., który pośród działań wskazuje: "wspieranie działań edukacyjnych służących wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców oraz udzielanie poradnictwa w zakresie prawidłowego pełnienia roli rodzicielskiej i rozwiązywania konfliktów małżeńskich".

3) Gminnym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii na 2015 rok przyjętym uchwałą nr IV/8/2015 z dnia 28 stycznia 2015 r., który wskazuje na konieczność: "udzielania rodzinom, w których występują problemy alkoholowe i narkomanii, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie",

Treść Gminnego Programu Wspierania Rodziny musi odpowiadać także podstawowym zasadom obowiązującym w polskim prawie rodzinnym, a to: zasadzie dobra dziecka oraz zasadzie ochrony rodziny. Zauważyć należy, że ochrona rodziny oraz ochrona praw dziecka ma swoje umocowanie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.). Natomiast dzieci podlegają szczególnej ochronie także na mocy Konwencji o prawach dziecka z 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 z późn. zm.) - dalej zwaną Konwencją oraz przepisów ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 583) - dalej zwanym krio.

Uregulowania konstytucyjne w sposób dobitny podkreślają, że rodzina znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej (art. 18 Konstytucji) oraz, że "rodzice mają prawo do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz przekonania. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu" (art. 48) Takie sformułowanie przepisów oznacza, że polska ustawa zasadnicza "w sposób jednoznaczny deklaruje przywiązanie do wartości rodziny. Nie znaczy to jednak, by wpływ państwa był w ogóle wykluczony. Powinna być to jednak interwencja tylko w koniecznych wypadkach i podyktowana dobrem rodziny, w tym szczególnie dzieci, a nie innymi

względniami."¹ Konstytucja szeroko ujmuje także problematykę ochrony dobra dziecka wskazując, że: "Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych" (art. 72).

Należy w tym miejscu przywołać przepis art. 3 Konwencji stanowiący, że: "we wszystkich działaniach dotyczących dzieci podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, **sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.**" Konwencja weszła do polskiego porządku prawnego na mocy art. 91 ust. 1 Konstytucji stanowiącego, że: "ratyfikowana umowa międzynarodowa po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba, że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy."

Istotne znaczenie dla właściwej realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodziny, uwzględniając obowiązek przestrzegania zasady dobra dziecka, mają także przepisy krio, zwłaszcza w kwestiach regulujących sprawy rozvodu, władzy rodzicielskiej, kontaktów z dzieckiem, przysposobienia i opieki nad małoletnim. Na szczególną uwagę zasługuje przepis art. 112 (3) krio dotyczący umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej stanowiący, że: "umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno nastąpić po wyczerpaniu wszystkich form pomocy rodzicom dziecka, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, chyba, że dobro dziecka wymaga zapewnienia mu niezwłocznie pieczy zastępczej".

Obok zasady dobra dziecka, ustawodawca w sposób dość szeroki ujmuje też szereg praw dziecka wynikających z jego podmiotowości (czyli przyrodzonej godności jako człowieka). Do tych praw zaliczyć należy m.in. prawo do wychowywania się w rodzinie lub w rodzinnych formach pieczy zastępczej (w zależności od tego co będzie bardziej odpowiadało zasadzie dobra dziecka), prawo do powrotu do rodziny, prawo do utrzymywania osobistych kontaktów z rodzicami naturalnymi, prawo do stabilnego środowiska wychowawczego oraz prawo do informacji i wyrażania opinii w sprawach, które tego dziecka dotyczą.

Ustawa o wspieraniu rodziny już w preambule wskazuje, że podstawową zasadą, którą winni kierować się realizujący ustawę jest zasada dobra dziecka, dopiero na drugim miejscu wymieniona jest zasada dobra rodziny. Choć sama preambuła ustawy nie stanowi źródła praw i obowiązków, jej zadaniem jest określenie ducha danej regulacji prawnej, to jednak "dostarcza ona opartej na autentycznych wypowiedziach ustrojodawcy wskazówek co do zgodnych z jego intencjami kierunków interpretacji przepisów"². Przyjąć należy, że

---

1 M. Bartoszewicz. Komentarz do art. 48 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, red. M. Haczowska, <http://lex.online.wolterskluwer.pl/WKPLOnline/index.rpc?#content.rpc>, pobranie 1 kwietnia 2015 r.

2 Por. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 maja 2005 r., sygnatura akt K 18/04, OTK-A 2005 nr 5, poz. 49, Dz.U. Z 2005 r. Nr 86, poz. 744

w sytuacji kolizji pomiędzy stosowaniem zasady dobra dziecka, a zasady dobra rodziny, pierwszeństwo winna mieć zasada dobra dziecka.

"Ustawa o wspieraniu rodziny jest nowym aktem prawnym regulującym w sposób kompleksowy zasady wspierania rodziny, pieczy zastępczej i postępowania adopcyjnego. Zastąpiła ona jedynie częściowo w tym zakresie ustawę o pomocy społecznej."³

Zgodnie z uzasadnieniem do projektu ustawy o wspieraniu rodziny, główny nacisk jaki przyświecał zmianom zakładał:

- 1) utrzymanie dzieci w ich naturalnym środowisku, a więc w rodzinie dziecka,
- 2) wprowadzenie i wzmocnienie, w ramach profilaktyki, działań asystentów rodzinnych, których zadaniem będzie prowadzenie systematycznej, bezpośredniej pracy z rodziną mającą trudności w prawidłowym funkcjonowaniu,
- 3) doskonalenie i rozwój współpracy pomiędzy przedstawicielami instytucji (m.in. szkoły, policji, służby zdrowia, pomocy społecznej, sądów), które mają kontakt z dzieckiem i jego rodziną, w celu wspomaganie rodziny w działaniach na rzecz poprawy jej sytuacji,
- 4) dalszy rozwój placówek wsparcia dziennego – świetlic, klubów, ognisk wychowawczych, w których specjaliści (psycholog, pedagog) pomagają dziecku, ale także współpracują z rodzicami.

"Istotnym elementem projektu ustawy było wprowadzenie rozbudowanego systemu profilaktyki oraz intensyfikacja działań na rzecz rodziny wychowującej małoletnie dzieci, przeżywającej trudności. Profilaktyka to interdyscyplinarne działania i wsparcie ze strony służb i instytucji pracujących na rzecz dobra dziecka i rodziny. Działania profilaktyczne zgodnie z projektem ustawy skierowane są m.in. na rodziny wychowujące dzieci, a jednocześnie niewydolne wychowawczo, dotknięte przemocą, ubogie i zagrożone ubóstwem, przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych".⁴

Ostatecznie na gminę, zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny został nałożony obowiązek udzielania wsparcia rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawczych poprzez konsultacje, poradnictwo, terapię, mediacje, usługi dla rodzin z dziećmi, pomoc prawną, organizowanie grup wsparcia, asystenta rodziny oraz działalność opiekuńczo-wychowawcza i pedagogizację w placówkach wsparcia dziennego.

Mając na względzie powyższe uregulowania, założenia do ustawy o wspieraniu rodziny oraz zasadę dobra dziecka i dobra rodziny opracowano niniejszy Gminny Program Wsparcia Rodziny.

---

3 K. Tryniszewska, Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Komentarz, Warszawa 2012, s. 9

4 Uzasadnienie do ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, <http://www.mpips.gov.pl/archiwum-projekty-aktow-prawnych-/archiwum-projekty-ustaw/polityka-rodzinna/ustawa-o-wspieraniu-rodziny-i-systemie-pieczy-zastepczej-nad-dzieckiem/>, pobranie 2 kwietnia 2015 r.

II. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

1. Pojęcie "rodziny" i pojęcie "dziecka"

Ustawa o wspieraniu rodziny nie zawiera legalnej definicji pojęć rodziny i dziecka, ale dla wykonywania nałożonych przez nią obowiązków przez podmioty do tego powołane zasadnym jest zatrzymanie się nad analizą istotnych ustawowych definicji, a także zasad postępowania.

Dwa podstawowe i niezwykle istotne z punktu widzenia realizacji ustawy pojęcia to "rodzina" i "dziecko".

Z socjologicznego punktu widzenia rodzina jest "najstarszą grupą społeczną i występuje we wszystkich etapach rozwoju społeczeństwa i we wszystkich formacjach. Jest ona naturalnym i niezastąpionym elementem struktury społecznej, nazywanym często podstawową komórką społeczną. Jej szczególna rola polega na tym, że rodzina jest naturalnym i niezastąpionym środowiskiem narodzin i rozwoju człowieka, w niej zarówno dziecko jak i człowiek dojrzały zaspokajają swoje podstawowe potrzeby. Rodzinę w najszerszym ujęciu tworzą wszystkie osoby ze sobą spokrewnione, niezależnie od więzi innego typu, które ich łączą na różnych płaszczyznach życia. Pojęcie rodziny w konkretnej sytuacji może dotyczyć tylko rodziców i ich dzieci, jak i szerszego kręgu osób połączonych pochodzeniem od wspólnego przodka (więzami krwi), albo związanych wspólnością bytu "pod jednym dachem". W socjologii sformułowano więc stosowne terminy: "rodzina mała" (nuklearna), skupiająca rodziców i ich dzieci, oraz "rodzina wielka" obejmująca szerszy krąg krewnych,

a zwłaszcza generację dziadków, samodzielnego rodzeństwa należącego do wspólnego gospodarstwa domowego".⁵

W polskim prawie rodzinnym brak jest legalnej definicji rodziny. Nie można jednak pominąć przepisu art. 23 krio, wskazującego, że poprzez zawarcie małżeństwa małżonkowie zakładają rodzinę. Istotne znaczenie mają także przepisy dotyczące obowiązku alimentacyjnego oraz pokrewieństwa i powinowactwa oraz macierzyństwa i ojcostwa.

Definicja rodziny pojawia się natomiast w ustawie o pomocy społecznej. Jest to jednak definicja bardzo szeroka, ujmująca rodzinę jako "osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące" (art. 6 pkt 14 ustawy o pomocy społecznej).

Preambuła ustawy o wspieraniu rodziny wskazuje, że rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju. Ustawodawca nie precyzuje jednak w żaden sposób tego pojęcia. Posiłkując się przepisami krio wywieść można, że pod pojęciem rodziny ustawodawca rozumie ojca i matkę oraz małoletnie dzieci wspólnie z nimi zamieszkujące i pozostające pod ich władzą rodzicielską (będą to tak dzieci naturalne, jak i dzieci przysposobione, skoro zgodnie z art. 121 krio "przez przysposobienie powstaje między przysposabiającym a przysposobionym taki stosunek, jak między rodzicami a dziećmi), jak również samych rodziców, w sytuacji czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną (por. art. 10 ust. 4 ustawy o wspieraniu rodziny)

---

5 T. Smoczyński [w:] System Prawa Prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze, t.11, red. Z. Radwański, Warszawa 2014, s.2

Ustawa o wspieraniu rodziny nie definiuje także pojęcia "dziecko". Jedyną legalną definicją pojęcia dziecka znajduje się w ustawie z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. z 2000 r. Nr 6 poz. 69 z późn. zm.) i brzmi ona: "dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności." Według polskiego prawa pełnoletność osiąga się z chwilą ukończenia 18 lat oraz przez zawarcie małżeństwa przez małoletniego (art. 10 §1 i 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. , poz. 121 z późn. zm.) Aż do uzyskania pełnoletności dzieci pozostają pod władzą rodzicielską – art. 92 krio.

Podsumowując: udzielanie wsparcia rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, co stanowi obowiązek gminy (zgodnie z art. 8 ustawy o wspieraniu rodziny) będzie dotyczyło rodziców (naturalnych bądź adopcyjnych) i ich dzieci (naturalnych bądź przysposobionych), bądź samych rodziców, gdy dziecko czasowo zostanie umieszczone poza rodziną.

W rozdziale dotyczącym podstaw prawnych programu wskazano, że jego realizacja winna opierać się na dwóch podstawowych zasadach, tj. zasadzie dobra dziecka oraz zasadzie dobra rodziny, z priorytetowym traktowaniem zasady dobra dziecka, jako zasady nadrzędnej.

2. Zasada interdyscyplinarności.

Wskazując podstawy prawne Gminnego Programu Wsparcia Rodziny, w poprzednim rozdziale zwrócono uwagę na zasadę dobra dziecka, jako zasadę nadrzędną, oraz zasadę dobra rodziny. W niniejszym opracowaniu nie sposób jednak pominąć również zasady interdyscyplinarności wskazanej przez ustawodawcę. (art. 3 ust. 2 ustawy o wspieraniu rodziny).

Zadania nałożone przez ustawę na gminy w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny mają charakter obligatoryjny. Obligatoryjny charakter ma też realizacja zasady interdyscyplinarności, czyli udzielania wsparcia rodzinom doświadczającym trudności opiekuńczo-wychowawczych przez różne powołane do tego podmioty w sposób jednolity, tzn. zgodny z ustalonym wcześniej wspólnym planem działania na rzecz rodziny, a jednocześnie zróżnicowany w zależności od kompetencji poszczególnych podmiotów. Zasada interdyscyplinarności oznacza szeroko rozumianą współpracę pomiędzy różnymi służbami i podmiotami zobowiązanymi także do udzielania pomocy rodzinie i dzieciom. W art. 3 ust. 3 ustawy o wspieraniu rodziny wymienione zostały: środowiska lokalne, sądy i ich organy pomocnicze, Policja, instytucje oświatowe, podmioty lecznicze, a także kościoły i związki wyznaniowe. Nie jest to jednak wyliczenie enumeratywne, co oznacza, że realizując pracę z rodziną gmina może nawiązać współpracę także z innymi niż wymienione w ustawie podmioty. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę szczególnie na organy pomocnicze sądu, tzn. kuratorów zawodowych i społecznych – współpraca z nimi, zwłaszcza w tych rodzinach, w których władza rodzicielska została ograniczona poprzez poddanie jej wykonywania pod nadzór kuratora, ma wyjątkowe znaczenie w zakresie spójnego ustalania linii postępowania i udzielanie wsparcia tak przez kuratora, jak i przez tych, którzy w imieniu gminy udzielają wsparcia rodzinie. Zakres działania kuratorów określają przepisy ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 795 z późn. zm.) oraz przepisy wykonawcze do tej ustawy, szczególnie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (tekst jednolity: Dz. U. z 2014 r. poz. 989). Istotne

znaczenie będzie miała współpraca pomiędzy kuratorem, a asystentem rodziny (jeśli taki asystent z rodziną objęta dozorem współpracuje).

Drugą ważną grupą podmiotów, z którymi konieczne jest nawiązanie współpracy będą instytucje oświatowe, tzn. przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, placówki oświatowo-wychowawcze, placówki artystyczne, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (zgodnie z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r. , nr 256, poz. 2572 z późn. zm.).

Realizacja zasady interdyscyplinarności ma pozwolić na udzielenie rodzinie wymagającej pomocy tak szerokiego wsparcia, które umożliwi jej powrót do prawidłowego wypełniania ról opiekuńczo-wychowawczych i pozwoli na utrzymanie dziecka w rodzinie naturalnej.

3. Zasada pomocniczości

"Zasada pomocniczości, zwana również zasadą subsydiarności, jest ideą znaną od bardzo dawna.(...) Najbardziej podstawowe jej założenia są następujące:

- grupy większe o szerszych celach, nie powinny przejmować zadań grup mniejszych, o celach bardziej szczegółowych,
- grupy większe powinny spełniać tylko takie zadania, z którymi grupy mniejsze nie mogą sobie poradzić samodzielnie,
- grupy większe powinny pomagać mniejszym w osiągnięciu celów"⁶

"Zgodnie z zasadą subsydiarności główną funkcją władzy jest zaspokajanie potrzeb podlegających jej społeczności lub osób, samodzielnie kształtujących swój los i za niego odpowiedzialnych, ale niezdolnych do pełnego rozwoju. (...) Jako zasada prawna, subsydiarność wskazuje, że prawa i wolności jednostek są źródłem wszystkich praw i obowiązków społeczności. (...) zasadę subsydiarności można sprowadzić do dwóch podstawowych postulatów odnoszących się do relacji: jednostka-społeczność-państwo:

- tyle wolności, ile można; tyle społecznienia, ile koniecznie trzeba,
- tyle społeczeństwa ile można, tyle państwa, ile koniecznie trzeba."⁷

Zasada ta jest zasadą konstytucyjną, przy czym jej uregulowanie zawarte jest w preambule Konstytucji w sposób następujący: "ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa, oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałania władz, dialogu społecznym oraz zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot". Zapis ten nie ma charakteru normatywnego (jako że znajduje się w preambule), stąd ogromną rolę w jego interpretacji odgrywa Trybunał Konstytucyjny.

---

6 A. Krasnowolski, Subsidiarność w prawie i w praktyce samorządowej, [w:] Opracowania tematyczne OT-609, Kancelaria Senatu, Warszawa 2012 , s. 3

7 E.Popławska, Wpływ zasady subsydiarności na przemiany ustrojowe w Polsce, [w:] Subsidiarność, red. D. Mielczarek, Warszawa 1996, s.41-42

Ustawa o wspieraniu rodziny bezpośrednio powołuje się na zasadę pomocniczości, wskazując, że ma ona zastosowanie zwłaszcza wówczas, gdy przepisy ustawy przewidują możliwość zlecenia realizacji zadań z zakresu wspieraniu rodziny przez organy jednostek samorządu terytorialnego. Wydaje się jednak, że nie można zasady pomocniczości ograniczać jedynie do możliwości zlecenia zadań wynikających z ustawy podmiotom, o których mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 1118 z późn.zm.). Trzeba potraktować ją szerzej, w tym znaczeniu, że ingerencja organów jednostek samorządu terytorialnego w zakresie pomocy rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze uzasadniona jest wówczas, gdy zagrożona jest zasada dobra dziecka. Zasada dobra dziecka, jest bowiem, jak to już było wielokrotnie wspomniane "kryterium oceny przy podejmowaniu decyzji w sprawach dziecka oraz rozstrzygnięciu kolizji interesów dziecka i innych osób, zwłaszcza rodziców"⁸ Należy minimalizować włączanie się podmiotów zewnętrznych w kwestie wychowania i opieki, ale tylko do tego momentu, gdy zdiagnozowane zostanie naruszenie dobra dziecka.

Ostatecznie realizacja zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny, także poprzez podejmowanie działania w ramach Gminnego Programu Wspierania Rodziny winna uwzględniać wskazane wyżej uwagi.

III. DIAGNOZA SYTUACJI RODZIN MIASTA MIELCA - WYBRANE ELEMENTY

1. Dane demograficzne

Mielec jest gminą miejską i miastem powiatowym w południowo-wschodniej części Polski, w województwie podkarpackim. Miasto liczy 60 235 mieszkańców, w tym 31 357 kobiet i 28 878 mężczyzn (dane statystyczne Urzędu Miejskiego w Mielcu na dzień 09.04.2015r).

Pod względem ilości mieszkańców Mielec znajduje się na 4. miejscu na Podkarpaciu. Nadmienić należy, że w Mielcu mieszka kilkusetosobowa mniejszość narodowa Romów.

Problemem bezrobocia dotkniętych było ogółem 3 273 mieszkańców miasta z czego 1656 stanowiły kobiety.

2. Pomoc społeczna

Zaobserwować można tendencję do wzrostu liczby rodzin objętych przez MOPS wyłącznie pracą socjalną, gdyż dochodowo rodziny te nie kwalifikują się do pomocy finansowej. Złożoność problemów współczesnej rodziny wymaga często podejścia wieloaspektowego.

W roku 2013 pomocą finansową ze strony Ośrodka objętych było 138 rodzin z powodu niewydolności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz prowadzeniu gospodarstwa domowego a kolejnym 65 rodzinom przyznano pomoc ze względu na przemoc i alkoholizm. W następnym roku liczba tych rodzin uległa obniżeniu do 91 z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych oraz prowadzeniu gospodarstwa domowego, natomiast objętych pomocą ze względu na przemoc i alkoholizm do 44.

---

⁸ W. Stojanowska, Władza rodzicielska pozamałżeńskie i rozwiedzionego ojca. Studium socjologiczno-prawne, Warszawa 2000, s. 32

Rodzice mający trudności w zakresie wypełniania ról w rodzinie, stosujący przemoc lub jej doświadczający są częściej narażeni na występowanie niedostatku, ubóstwa oraz wykluczenie społecznie. Grupy podatne na wykluczenie to osoby rezygnujące z podejmowania zatrudnienia ze względu na sprawowanie opieki nad dziećmi, nie mający wykształcenia i umiejętności zawodowych, o niskim poczuciu własnej wartości, charakteryzujący się poczuciem beznadziei w odniesieniu do zmiany swojej sytuacji. Często są to osoby przytłoczone problemami wychowawczymi z dziećmi.

Znaczenie i rola rodziny w całości kształceniu rozwoju dziecka jest kwestią bezsporną. W odniesieniu do dziecka umiejętności wychowawcze mają kluczowe znaczenie. Każde dziecko wymaga komunikowania uczuć oraz udzielania wsparcia stosownego do wieku i potrzeb indywidualnych. Jego rozwój zależy od warunków środowiskowych, właściwego zaspokajania przez rodziców potrzeb dzieci tych podstawowych oraz wyższego rzędu.

Przybywa rodzin niewydolnych wychowawczo, a to przecież rodzina jest podstawową komórką, w której kształtuje się osobowość dziecka i dokonuje się proces socjalizacji młodego człowieka. W rodzinie kształtują się losy szkolne, a później życiowe młodzieży.

Rodzina to „mała grupa społeczna”, składająca się z rodziców, ich dzieci i krewnych. Rodziców łączy więź małżeńska, rodziców z dziećmi - więź rodzicielska, która stanowi podstawę wychowania rodzinnego, jak również więź formalna określająca obowiązki rodziców i dzieci względem siebie. Do głównych funkcji rodziny zalicza się:

- funkcje prokreacyjne,
- przygotowanie dzieci do wejścia w życie społeczne, ich pielęgnowanie i wychowanie oraz zapewnienie im odpowiedniego startu życiowego,
- prowadzenie gospodarstwa, zaspokajającego potrzeby członków rodziny,
- sprawowanie pieczy nad życiem członków rodziny, ich zachowaniem, kulturą, zdrowiem, trudnościami życiowymi.

Zaburzenie którejś z tych funkcji powoduje nieprawidłowe funkcjonowanie rodziny. Jednym z najistotniejszych czynników warunkujących właściwe funkcjonowanie dziecka w środowisku jest zdolność rodziców do reagowania w sytuacjach wychowawczych zgodnego z potrzebami dziecka, określona przez wiedzę, system wartości, norm i sposobów zachowania jednostki. Niezbędna jest świadomość celów wychowania i umiejętność działania wychowawczego.

Właściwe funkcjonowanie dziecka w środowisku uzależnione jest od jakości sprawowanej opieki, gdy zaspokojone są jego potrzeby, rozumiane jako siła nadająca zachowaniu człowieka energię i kierunek, pobudzająca do szukania określonych bodźców.

A. Maslow klasyfikuje potrzeby na:

- potrzeby fizjologiczne (snu, pożywienia, aktywności)
- potrzeba bezpieczeństwa (opieki, oparcia, wolności od lęku, od niepokoju, zależności, potrzeby ładu, przestrzegania określonych praw)
- potrzeba przynależności i miłości
- potrzeba prestiżu i uznania
- potrzeba samorealizacji.

Można przyjąć, że niewydolność wychowawcza rodziny jest rozumiana jako odstępstwo od pewnych, ogólnie przyjętych norm postępowania w tym wypadku, rodziców w stosunku do dziecka. Norma, to prawidłowość tego, co być powinno zgodnie z oczekiwaniami społecznymi i standardami tzn. to, co przeciętne lub powszechne w danym środowisku.

W relacjach z dzieckiem rodzice przyjmują różne postawy. Do prawidłowych postaw rodzicielskich należy:

- postawa akceptująca dziecko
- postawa współdziałania z dzieckiem
- postawa dawania dziecku rozumnej swobody
- postawa uznania praw dziecka.

Niestety jest wielu rodziców, których negatywne wzorce zachowań w sposób stały i dominujący wpływają na życie dziecka. Rodzice ci posiadają cechy postaw rodzicielskich negatywnych. Do postaw negatywnych zaliczamy:

- postawę unikającą
- postawę odrzucającą
- postawę nadmiernie chroniącą
- postawę nadmiernie wymagającą.

Należy zwrócić uwagę, że postawy obojga rodziców wobec swojego dziecka nie zawsze są jednakowe, bywają różnego typu i mogą mieć różne oddziaływania na dziecko. Jeśli jednak zostaje zachowana pewna konsekwencja wychowawcza oparta na wzajemnej akceptacji odmiennosc typów postaw matki i ojca nie ma negatywnego wpływu na dziecko, a nawet jest źródłem wielu doznań emocjonalnych.

Tab.1. Powody przyznawania świadczeń z pomocy społecznej w latach 2013-2014.

Przyczyna trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin ogółem w 2013r.	Liczba osób w rodzinach w 2013r.	Liczba rodzin ogółem w 2014r.	Liczba osób w rodzinach w 2014r.
Ubóstwo	523	1 254	422	930
Bezdomność	28	29	22	23
Bezrobocie	484	1361	385	1 051
Niepełnosprawność	361	794	289	590
Długotrwała lub ciężka choroba	284	611	250	506
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego- ogółem, w tym	138	528	91	330
rodziny niepełne	82	233	60	175
rodziny wielodzietne	42	244	24	137
Przemoc w rodzinie	17	58	11	37
Alkoholizm	48	76	33	47
Narkomania	3	3	1	1
Trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego	9	9	12	18
Zdarzenia losowe	1	2	1	1
Sytuacja kryzysowa	130	429	151	559

Źródło MOPS Mielec, POMOST

3. Wspieranie rodziny i piecza zastępcza.

Jednym spośród problemów pomocy społecznej jest występowanie bezradności w sprawach opiekuńczych-wychowawczych oraz w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Największy wpływ na kształt i strukturę osobowości dziecka ma środowisko jego socjalizacji pierwotnej, którym jest rodzina. To od niej bowiem zależy stopień przystosowania dziecka do życia społecznego.

Trudne warunki materialno - bytowe rodziny, brak umiejętności społecznych rodziców, trudności w podejmowaniu kontaktów interpersonalnych, uzależnienia, niskie umiejętności opiekuńczo-wychowawcze oraz niewłaściwe wzorce w wypełnianiu ról w rodzinie powodują odrzucenie uczuciowe dzieci, prowadząc do poważnych dysfunkcji systemu rodzinnego. Z licznych badań wynika, że w Polsce w ostatnich latach wzrasta liczba rodzin niepełnych. Rodzina niepełna składa się z jednego rodzica /zwykle matki/ i przynajmniej jednego dziecka, niezależnie od jego wieku i stanu cywilnego. W roku 2013 liczba rodzin niepełnych objętych pomocą Ośrodka wynosiła 82 a rok później uległa zmniejszeniu do 60 rodzin. Tendencje spadkowe ma również liczba rodzin wielodzietnych (z trójką i więcej dzieci).

Poniższa tabela przedstawia analizę rodzin z dziećmi korzystających z pomocy MOPS w Mielcu. Najliczniejszą kategorię stanowią rodziny z jednym dzieckiem. Wraz ze wzrostem liczby dzieci w rodzinach obniża się ilość świadczeniobiorców.

Tab. 2. Liczba dzieci w rodzinach korzystających z pomocy MOPS w latach 2013- 2014

Rok	2013			2014		
	<i>Liczba dzieci</i>	<i>Liczba rodzin</i>	<i>Liczba osób w rodzinach</i>	<i>Liczba dzieci</i>	<i>Liczba rodzin</i>	<i>Liczba osób w rodzinach</i>
Rodziny o liczbie dzieci	1	159	469	1	142	434
	2	119	481	2	105	419
	3	73	374	3	80	406
	4	18	121	4	7	43
	5	3	21	5	6	43
	6	4	33	6	2	16
	7 i więcej	0	0	7 i więcej	1	8
Razem	727	376	1 499	669	343	1 369

Źródło: MOPS Mielec, POMOST

Od 2012 r. w MOPS zatrudniony jest jeden asystent rodziny, który wykonuje swoją pracę w ramach zadaniowego czasu pracy. Pracuje z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub Ośrodka. Po dokonaniu diagnozy rodziny, jej zasobów, ograniczeń i oczekiwań opracuje z rodziną plan pracy wraz z udziałem pracownika socjalnego. Wspólnie z członkami rodziny w okresach półrocznych przygotowuje ocenę realizacji planu pracy z rodziną.

W ramach wspierania rodziny z pomocy w placówkach wsparcia dziennego w r. 2014 skorzystało 159 dzieci.

W celu udzielenia kompleksowego wsparcia rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze niezbędna jest współpraca z różnymi instytucjami i organizacjami. Poniższa tabela przedstawia analizę czasu pracy asystenta rodziny z rodzinami.

Tab. 3. Czas pracy asystenta rodziny z rodzinami

<i>Czas pracy asystenta z rodziną</i>	<i>Liczba rodzin</i>	
	Rok 2013	Rok 2014
do 3 miesięcy	2	3
powyżej 3 do 12 miesięcy	2	3
powyżej 1 roku	6	6

Źródło: Dane statystyczne MOPS w Mielcu

Tab. 4. Powody zakończenia pracy asystenta z rodziną

<i>Powód zakończenia pracy z rodziną</i>	<i>Liczba rodzin</i>	
	Rok 2013	Rok 2014
Brak współpracy	3	3
Osiągnięcie celów	1	1
Zmiana metody pracy	0	1

W 2013r. ze względu na niewydolność rodziców biologicznych w pieczy zastępczej przebywało ogółem 29 dzieci: 23 w rodzinach zastępczych i 6 w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W roku 2014 liczba dzieci pozostająca w pieczy zastępczej znacznie wzrosła do 41 dzieci: 28 w rodzinach zastępczych i 13 w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

W związku z powyższym współfinansowano koszty związane z pobytem dzieci w pieczy zastępczej, rodzinnej i instytucjonalnej. Zestawienie kosztów przedstawia poniższa tabela.

Tab.5. Koszty związane z pobytem dzieci w pieczy zastępczej

<i>Rodzaj pieczy zastępczej</i>	ROK 2013	ROK 2014
	<i>Wysokość wydatków</i>	<i>Wysokość wydatków</i>
Rodziny zastępcze		72 381,48zł
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	65 322,03zł	98 467,58zł
Ogółem poniesione koszty	65 322,03zł	170 849,06zł

4. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Na zaburzenie życia rodzinnego oraz trudności we właściwym wypełnianiu ról społecznych istotny wpływ ma występowanie przemocy w rodzinie oraz uzależnienia. Przemoc jest działaniem zamierzonym i wykorzystującym przewagę siły lub zaprzestaniem

działania, skierowanym przeciwko członkom rodziny, które narusza prawa i dobra osobiste, powodując cierpienia i szkody. Charakteryzuje się ona tym, że:

- 1) **jest intencjonalna** (przemoc jest zamierzonym działaniem człowieka i ma na celu kontrolowanie i podporządkowanie ofiary);
- 2) **siły są nierównomierne** (w relacji jedna ze stron ma przewagę nad drugą - ofiara jest słabsza, a sprawca silniejszy);
- 3) **narusza prawa i dobra osobiste** (sprawca wykorzystuje przewagę siły, narusza podstawowe prawa ofiary, np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku);
- 4) **powoduje cierpienie i ból** (sprawca naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody, ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony).

Przemoc w rodzinie może przybierać różne formy:

- przemoc fizyczna - popychanie, policzkowanie, kopanie, duszenie bicie itd.;
- przemoc psychiczna - wyśmiewanie, narzucanie własnych poglądów, stała krytyka, i izolacja społeczna, poniżanie, stosowanie gróźb itd.;
- przemoc seksualna - zmuszanie do określonych zachowań i kontaktów seksualnych, gwałt;
- przemoc ekonomiczna - odbieranie zarobionych pieniędzy, nie zaspokajanie podstawowych materialnych potrzeb rodziny;
- zaniedbywanie - niezaspokajanie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych, głód, niedożywienie, brak opieki medycznej, obojętność emocjonalna.

Przemoc domowa jest przestępstwem ściganym przez prawo, a nie sprawą rodzinną. Wyciska ona swoje piętno nie tylko na zdrowiu fizycznym osoby maltretowanej, ale wpływa na całe funkcjonowanie tej osoby, na jej świat wewnętrzny, sposób myślenia, relacje z innymi ludźmi, obniża jej samoocenę. Powtarzające się urazy i krzywdy doznane w dzieciństwie wpływają na kształtowanie się osobowości dziecka. W życiu dorosłym mogą wystąpić zaburzenia osobowości, depresje, próby samobójcze, większa skłonność sięgania po alkohol i narkotyki. Ponadto osoby maltretowane w dzieciństwie w swoim życiu dorosłym często wykazują skłonność do stosowania przemocy wobec innych. Osoby doświadczające przemocy potrzebują interdyscyplinarnej pomocy, zarówno medycznej, jak psychologicznej, prawnej czy socjalnej. Dlatego potrzebne są zintegrowane działania przedstawicieli różnych grup zawodowych w zakresie przeciwdziałania przemocy.

Sposób postępowania w przypadku występowania przemocy określa ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. Z 2005 r. nr 180, poz. 1493 z późn. zm.) oraz rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011r. w sprawie procedury Niebieska Karta i wzorów formularzy Niebieska Karta (Dz. U. Z 2011 r. nr 209, poz. 1245). W Mielcu przez różne podmioty uprawnione do zakładania „Niebieskich Kart” na przestrzeni lat 2013-2014 założono łącznie 264 karty A. Analizę przedstawia poniższa tabela.

Tab.6. Analiza przemocy liczby dzieci w rodzinach

Kategoria	Rok 2013	Rok 2014
Liczba rodzin, w których wszczęto procedurę „Niebieskiej Karty”	119	151
Liczba dzieci w tych rodzinach	84	127

Źródło: Dane statystyczne MOPS w Mielcu

IV. ANALIZA SWOT

Mocne strony	Słabe strony
1. Doświadczenie w pracy z rodzinami przeżywającymi trudności opiekuńczo-wychowawcze – realizacja licznych działań nakierowanych na wsparcie rodziny, zatrudnianie asystenta rodziny	1. Ograniczone możliwości finansowe budżetu gminy
2. Wypracowany system współpracy międzyinstytucjonalnej w związku z działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego i grup roboczych o których mowa w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz działaniami Zespołu ds. Asysty Rodzinnej	2. Słaba współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz brak rozwiniętej sieci wolontariackiej
3. Dysponowanie specjalistyczną kadrami świadczącą pomoc na rzecz rodziny	3. Brak kadry terapeutycznej np. terapeuty rodzinnego, lekarza psychiatry dziecięcego
4. Rozbudowana na terenie gminy infrastruktura społeczna m.in.: placówki wsparcia dziennego, Punkt Konsultacyjny, Punkt Interwencji Kryzysowej, Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna, Specjalistyczna Poradnia "Arka"	4. Słaba współpraca pomiędzy instytucjami w zakresie pomocy i wsparcia rodziny.

Szanse	Zagrożenia
1. Funkcjonowanie Zespołu ds. Asysty Rodzinnej w strukturze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, który realizuje wsparcie dla rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz wspiera działania asystenta rodziny oraz pracowników socjalnych w świadczeniu pracy socjalnej na rzecz rodzin	1. Brak wczesnej diagnostyki rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze
2. Możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na wsparcie rodzin i podejmowanie innowacyjnych działań w rodzinach	2. Coraz bardziej skomplikowane problemy rodziny oraz coraz częstsze występowanie tzw. rodzin wieloproblemowych

Szczególną uwagę należy zwrócić na zasoby instytucjonalne i organizacje działające na rzecz rodziny, gdyż stanowią one swoisty kapitał umożliwiający prowadzenie szerokiego, instytucjonalnego wsparcia dla rodzin.

Lp	Nazwa instytucji	Adres
1	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu	ul. Łukasiewicza 1 c
2	Warsztat Terapii Zajęciowej	ul. Kocjana 15
3	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	ul. Żeromskiego 34
4	Dom Dziennego Pobytu	ul. Kocjana 15
5	Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	ul. Żeromskiego 23
6	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	ul. Wyspiańskiego 6
7	Fundacja S.O.S. Życie	ul. Tańskiego 2
8	Sąd Rejonowy w Mielcu	ul. Kościuszki 15
9	Komenda Powiatowa Policji	ul. Wyspiańskiego 8
10	Punkt Konsultacyjny ds. Uzależnień i Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie z Telefonem Zaufania	ul. Chopina 8
11	Środowiskowy Dom Samopomocy	ul. Biernackiego 4 a
12	Poradnia Specjalistyczna „Arka”	ul. ks. Arczewskiego 5 a
13	Stowarzyszenie Trzeźwościowe „ Nowe Życie”	ul. Chopina 8
14	NZOZ Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień	ul. Żeromskiego 22
15	Świetlica Profilaktyczno- Wychowawcza TPD w Mielcu	ul. Chopina 8 ul. Warneńczyka 3
16	Świetlica Profilaktyczno- Wychowawcza Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Tarnowskiej	ul. ks. Arczewskiego 5 a
17	Świetlica Profilaktyczno- Wychowawcza Caritas Diecezji Tarnowskiej „Lumen” -Parafia Św. Mateusza	ul. Bł. ks. Sitki 3
18	Świetlica Profilaktyczno- Wychowawcza Stowarzyszenia Rodzin katolickich przy parafii Ducha Świętego w Mielcu	ul. Pisarka 16
19	Caritas przy parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Mielcu	ul. ks. Arczewskiego 5a
20	Caritas przy parafii św. Mateusza	ul. Hetmańska 34 ul. Kilińskiego 17 (jadłodajnia)
21	Prokuratura Rejonowa w Mielcu	ul. M.C. Skłodowskiej 2, 39-300 Mielec,
22	Punkt Interwencji Kryzysowej w Mielcu	ul. Wszyńskiego 16, 39-300 Mielec

V. CELE PROGRAMU

CEL STRATEGICZNY
<p>WIELOPŁASZCZYZNOWE WSPARCIE RODZIN ZAGROŻONYCH LUB PRZEŻYWAJĄCYCH TRUDNOŚCI W WYPEŁNIANIU FUNKCJI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZYCH</p> <p>Osiągany poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kształtowanie prawidłowych wzorców funkcjonowania rodziny; ● tworzenie nowych oraz doskonalenie dotychczasowych form pomocy rodzinie; ● aktywizowanie społeczności do harmonijnej współpracy na rzecz rodziny; ● pomoc w opiece i wychowaniu dziecka

Założenia celu głównego wynikają z faktu, iż priorytetem w prowadzeniu wsparcia dla rodzin jest utrzymanie systemu rodzinnego w całości, bez zabierania dziecka z rodziny naturalnej. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej powinno następować po wyczerpaniu wszelkich form pomocy jego rodzicom (por. art. 112 (3) kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). W związku z tym wszelkie działania powinny zmierzać do utrzymania dziecka w rodzinie naturalnej.

Realizacja celu głównego będzie dokonywała się poprzez realizację celów operacyjnych:

CEL OPERACYJNY 1			
Budowanie zintegrowanego systemu wsparcia dla rodzin doświadczających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych			
ZADANIA	REALIZATORZY/ PARTNERZY	WSKAŹNIKI EWALUACJI	PRZEWIDYWANE EFEKTY
1.1. Analiza sytuacji rodzin zagrożonych kryzysem	<ul style="list-style-type: none"> ● Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu; ● Zespół Interdyscyplinarny, Urząd Miejski w Mielcu 	<ul style="list-style-type: none"> ● liczba analizowanych rodzin 	<ul style="list-style-type: none"> ● zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych w rodzinach poprzez wczesne reagowanie na pojawiające się trudności
1.2. Monitorowanie sytuacji dziecka w rodzinach przeżywających lub zagrożonych kryzysem	<ul style="list-style-type: none"> ● Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu; ● Zespół Interdyscyplinarny, Urząd Miejski w Mielcu ● jednostki oświatowe 	<ul style="list-style-type: none"> ● liczba monitorowanych dzieci 	<ul style="list-style-type: none"> ● natychmiastowe reagowanie na pojawiające się trudności w rodzinie
1.3 Interdyscyplinarna współpraca pomiędzy	<ul style="list-style-type: none"> ● pracownicy MOPS w Mielcu, 	<ul style="list-style-type: none"> ● liczba nawiązywanej 	<ul style="list-style-type: none"> ● udzielenie kompleksowej

różnymi podmiotami zajmującymi się wsparciem rodzin i dzieci	<ul style="list-style-type: none"> • pedagodzy szkolni, wychowawcy, • personel świetlic i innych placówek wsparcia dziennego, • kuratorzy społeczni i zawodowi, • pracownicy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, • pracownicy PCPR w Mielcu 	współpracy z pedagogami i wychowawcami ze szkół <ul style="list-style-type: none"> • liczba kontaktów z personelem świetlic i placówek wsparcia dziennego • liczba kontaktów z kuratorami • ilość podjętej współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną oraz PCPR 	pomocy i dziecku i rodzinie
--	--	---	-----------------------------

CEL OPERACYJNY 2

Przeciwdziałanie marginalizacji i degradacji społecznej rodzin doświadczających trudności opiekuńczo-wychowawczych

ZADANIA	REALIZATORZY / PARTNERZY	WSKAŹNIKI EWALUACJI	PRZEWIDYWANE EFEKTY
2.1 . Edukacja służąca wzmocnieniu kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodziców oraz upowszechnianie funkcji i zwiększenie zatrudnienia asystentów rodziny	<ul style="list-style-type: none"> • Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu; • Biuro Spraw Społecznych, Urząd Miejski w Mielcu • jednostki oświatowe 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba osób korzystających z warsztatów dla rodziców • liczba osób, które ukończyły warsztaty dla rodziców • liczba podmiotów prowadzących zajęcia edukacyjne • liczba kampanii społecznych • liczba artykułów w mediach lokalnych • liczba nowo zatrudnionych asystentów rodzin • liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie wiedzy rodziców w zakresie prawidłowych wzorów wychowawczych i poprawy relacji między członkami rodziny • wzmocnienie pozytywnych postaw rodzicielskich • podniesienie kompetencji opiekuńczych i wychowawczych rodziców • obniżenie zagrożenia odebrania dzieci • zwiększenie

		<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin, które nabyły umiejętności samodzielnego funkcjonowania i rozwiązywania problemów 	<p>wiedzy rodziców w zakresie wypełniania ról w rodzinie, w tym usprawnienie komunikacji</p> <ul style="list-style-type: none"> • kształtowanie lub wzmocnienie pozytywnych postaw rodzicielskich • rozwinięcie kompetencji opiekuńczych i wychowawczych rodziców • poprawa funkcjonowania rodziny • zwiększenie świadomości społecznej w zakresie zadań realizowanych przez asystentów rodziny
<p>2.2. Zwiększenie dostępności do specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, umożliwiającego korzystanie z różnorodnych form wsparcia:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ prawnego ▪ psychologicznego ▪ pedagogicznego ▪ w zakresie uzależnień ▪ terapii indywidualnej ▪ przeciwdziałania przemocy 	<ul style="list-style-type: none"> • Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu; • Biuro Spraw Społecznych, Urząd Miejski w Mielcu • jednostki oświatowe 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba osób korzystających z poradnictwa • liczba udzielonych porad • liczba podmiotów udzielających wsparcia 	<ul style="list-style-type: none"> • skrócenie czasu oczekiwania na pomoc specjalistów • udzielanie niezwłocznego wsparcia rodzinom w kryzysie • poprawa funkcjonowania rodzin i osób korzystających ze wsparcia • poprawa relacji między członkami rodziny

2.3.Ustanowienie rodzin wspierających	<ul style="list-style-type: none"> • Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin objętych wsparciem rodziny wspierającej • liczba zawartych umów 	<ul style="list-style-type: none"> • przekazanie prawidłowych wzorców wychowawczych • wzmocnienie pozytywnych postaw rodzicielskich
---------------------------------------	--	--	---

CEL OPERACYJNY 3

Opieka nad dziećmi z rodzin z trudnościami w wypełnianiu swoich funkcji

ZADANIA	REALIZATORZY / POARTNERZY	WSKAŹNIKI EWALUACJI	PRZEWIDYWANE EFEKTY
3.1. Monitorowanie funkcjonowania rodzin, w których zakończył pracę asystent rodziny	<ul style="list-style-type: none"> • Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu • jednostki oświatowe 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin objętych monitoringiem 	<ul style="list-style-type: none"> • udzielanie niezwłocznego wsparcia rodzinom w kryzysie • zabezpieczenie podstawowych potrzeb, w tym bezpieczeństwa dzieciom • utrwalenie zmian wypracowanych w relacji z asystentem rodziny
3.2. Umożliwienie dzieciom z rodzin niewydolnych oraz usamodzielnianych korzystania z pobytu w placówkach wsparcia dziennego	<ul style="list-style-type: none"> • Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu • Biuro Spraw Społecznych • jednostki oświatowe • placówki wsparcia dziennego 	<ul style="list-style-type: none"> • liczba rodzin, z których dzieci przebywają w placówkach wsparcia dziennego • liczba dzieci przebywających w placówkach wsparcia dziennego 	<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie odpowiednich warunków do rozwoju intelektualnego i emocjonalnego • pomoc w odrabianiu lekcji • rozwój zainteresowań • organizacja czasu wolnego, dostęp do dóbr kultury

3.3. Tworzenie stosownie do zdiagnozowanych potrzeb grup wsparcia oraz grup samopomocowych w celu wzmocnienia w wypełnianiu ról społecznych	<ul style="list-style-type: none"> ● Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu; ● Biuro Spraw Społecznych, Urząd Miejski w Mielcu 	<ul style="list-style-type: none"> ● utworzenie grupy wsparcia lub samopomocowej 	<ul style="list-style-type: none"> ● angażowanie się osobiste rodziców w rozwiązywanie problemów w zakresie sprawowania funkcji rodzicielskich oraz komunikowania się w rodzinie
3.4. Praca socjalna z rodziną przeżywającą trudności opiekuńczo-wychowawcze	<ul style="list-style-type: none"> ● Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Mielcu 	<ul style="list-style-type: none"> ● liczba rodzin objętych pracą socjalną z występującymi trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi 	<ul style="list-style-type: none"> ● wsparcie rodziców w wypełnianiu funkcji rodzicielskich, ● przeciwdziałanie umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej
3.5 Doskonalenie zawodowe pracowników podmiotów zajmujących się pomocą dziecku i rodzinie.	<ul style="list-style-type: none"> ● podmioty zajmujące się pomocą dziecku i rodzinie 	<ul style="list-style-type: none"> ● udział w różnych formach kształcenia i doskonalenia zawodowego 	<ul style="list-style-type: none"> ● wzrost kompetencji w pracy na rzecz rodzin przeżywających trudności

VI. REALIZATORZY I ADRESACI PROGRAMU.

1. Realizatorzy programu.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny, pracę z rodziną realizuje gmina lub podmiot, któremu gmina zleciła realizację zadania. Na podstawie uchwały nr XIX/152/2012 z dnia 29 marca 2012 r. w sprawie zmian w statucie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Mielcu, organizowanie pracy z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, praca z tą rodziną przez zapewnienie jej wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa bądź objęcie tej rodziny pomocą rodziny wspierającej powierzone zostało Miejskiemu Ośrodkowi Pomocy Społecznej. W tym zakresie jest on odpowiedzialny za realizację "Programu wspierania rodziny w Gminie Miejskiej Mielec". W związku z powyższym w strukturze MOPS funkcjonuje Zespół do spraw Asysty Rodzinnej, w skład którego wchodzi: koordynator Zespołu - pedagog, konsultant prawnik, psycholog, pracownik socjalny właściwy do pracy z rodziną przeżywającą trudności opiekuńczo-wychowawcze.

Ponadto realizatorami programu stają się także:

- Biuro Spraw Społecznych odpowiedzialne za: opracowywanie, koordynowanie i realizację zadań Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar, współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, działającymi na rzecz rodziny, wspieranie i nadzór nad funkcjonowaniem placówek wsparcia dziennego,
- żłobki, przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazjalne prowadzone przez Gminę Miejską Mielec
- Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Mielcu do którego zadań należy koordynowanie pracy szkół prowadzonych przez Gminę Miejską Mielec w zakresie przewidzianym dla organu prowadzącego.

Partnerami w realizacji "Programu wspierania rodziny w Gminie Miejskiej Mielec" będą placówki oświatowe, których organem prowadzącym nie jest gmina miejska Mielec, w tym Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Mielcu; kuratorzy sądowi: zawodowi i społeczni, Komenda Powiatowa Policji w Mielcu, placówki wsparcia dziennego prowadzone przez inne podmioty niż gmina, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Mielcu oraz inne podmioty działające na rzecz dziecka i rodziny, w tym organizacje pozarządowe.

Z realizacji zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny sprawozdania będą składane Radzie Miejskiej Miasta Mielca, corocznie, zgodnie z z art. 179 ustawy o wspieraniu rodziny – sprawozdanie to będzie przygotowywał Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

2. Adresaci programu.

Działania przewidziane w ramach "Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2015 - 2018" mają służyć pomocą rodzicom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze. Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny – wspieranie rodziny jest prowadzone za jej zgodą i aktywnym udziałem (art.8 ust.3), a zatem do tego, aby objąć rodzinę wsparciem przewidzianym przez ustawę, co do zasady, konieczne jest uzyskanie akceptacji tej rodziny i wyrażenie przez nią zgody na uzyskanie wsparcia. Wyjątkiem od tej zasady są sytuacje w których, zgodnie z kodeksem rodzinnym i opiekuńczym, sąd opiekuńczy zobowiąże rodziców do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, czy realizowania innych form pracy z rodziną. Wówczas praca z rodziną prowadzona jest na mocy postanowienia sądu, mimo tego po stronie udzielającego wsparcia konieczne jest zmotywowanie rodziny do podjęcia takiej współpracy.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w programie działania mają na celu systemowe wsparcie rodziny doświadczającej trudności opiekuńczo-wychowawczych, a ostatecznie mają one doprowadzić do przywrócenia wypełniania w sposób prawidłowy funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez rodziców borykających się z takimi trudnościami oraz uniezależnienia się tych rodzin od pomocy instytucjonalnej. Osiągnięcie takiego celu będzie możliwe tylko przy wzmożonej współpracy instytucji powołanych do pomocy rodzinie, przy aktywnym udziale samych rodzin doświadczających trudności opiekuńczo-wychowawczych. Działania instytucjonalne w swoim założeniu mają mieć jednak tylko charakter subsydiarny, wspomagający, bowiem to w rodzinach są zasoby, które mogą doprowadzić do trwałych zmian.